

Prof. Tadeusz J. Zieliński
doktor habilitowany nauk prawnych

Warszawa, 15 marca 2019 r.

Katedra Prawa Wyznaniowego i Kanonicznego
Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie
Ul. W. Broniewskiego 48, 01-711 Warszawa

RECENZJA

osiągnięć naukowych dr Katarzyny Krzysztofek w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego nauk prawnych w zakresie prawa

Stanowisko niniejsze sporządzone jest w związku z decyzją Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów o wyznaczeniu mnie na recenzenta w postępowaniu habilitacyjnym dr Katarzyny Krzysztofek (Nr BCK-I-L-8827/18), o której zostałem powiadomiony pismem Pana prof. dr. hab. Jerzego Pisulińskiego, dziekana Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego z dnia 28 stycznia 2019 r. (sygn. 166.5110.10.2018).

Recenzent zgodnie z utrzymanym w mocy art. 18a ust. 7 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1789) ma za zadanie ocenić, czy osiągnięcia naukowe wnioskodawcy postępowania habilitacyjnego spełniają kryteria określone w art. 16 ust. 1 tej ustawy, czyli czy stanowią one „znaczny wkład autora w rozwój [...] dyscypliny naukowej” oraz czy „wykazuje się [on] istotną aktywnością naukową”.

W celu realizacji powyższego zadania prezentowana ocena składa się z następujących części:

- I. Biogram naukowy Kandydatki (s. 2)
- II. Ocena monografii habilitacyjnej (s. 2)
- III. Ocena innych niż monografia habilitacyjna osiągnięć przedstawionych w postępowaniu (s. 8)
- IV. Finalna konkluzja (s. 14)

I. Biogram naukowy Kandydatki

Kandydatka do stopnia doktora habilitowanego, pani Katarzyna Krzysztofek (dalej: Habilitantka, Kandydatka), jest absolwentką Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego z roku 2007 (praca magisterska pt. „Konklawe i jego rozwój w XX wieku” napisana pod kierunkiem Pana prof. dr. hab. Wacława Uruszczaka). W 2008 r. ukończyła na macierzystym Wydziale Podyplomowe Studia Prawa Pracy. Tam też uzyskała w 2011 r. stopień naukowy doktora nauk prawnych w zakresie prawa na podstawie napisanej pod kierunkiem prof. Wacława Uruszczaka rozprawy pt. „Stowarzyszenia katolickie w Krakowie w latach 1918–1939. Studium historyczno-prawne”. Po promocji doktorskiej została w 2012 r. asystentem w Zakładzie Prawa Kościelnego i Wyznaniowego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, po czym w 2013 r. objęła w tym Zakładzie stanowisko adiunkta i piastuje go do chwili obecnej. 25 października 2018 r. zostało wszczęte na jej rzecz przez Centralną Komisję do Spraw Stopni i Tytułów przedmiotowe postępowanie habilitacyjne.

II. Ocena monografii habilitacyjnej

Jako osiągnięcie naukowe w rozumieniu art. 16 ust. 2 powołanej wcześniej ustawy Habilitantka wskazała monografię pt. *Położenie prawne i działalność nierzymskokatolickich Kościołów i związków wyznaniowych w Krakowie w latach 1945–1970*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2018, 454 ss. (recenzent wydawniczy: prof. dr hab. Wacław Uruszczak).

„Badania bądź prace tradycyjnie nazywane regionalnymi, a które to określenie jest spuścizną dawnego pojęcia prac prowadzonych na prowincji, nie są *ex definitione* pracami czy badaniami różnymi od innych prac czy badań historycznych. Mogą być mniej lub bardziej monograficzne bądź mniej lub bardziej syntetyczne. Oczywiście prace te mogą być lepsze czy gorsze z punktu widzenia ich wykonania, lecz cecha ta dotyczy przecież wszystkich prac historycznych. Jakość jest zatem najbardziej istotną cechą różnicującą prace historyczne.” Tak brzmi fragment rozważań Jerzego Topolskiego pt. *Paradoksy badań regionalnych* (1996) prowadzących do wniosku, że wszystkie poważne studia historyczne muszą mieć swoje *locus*, swoje *loci*, eksplorowane na potrzeby poznania badanego zjawiska. Czy to miejsce

geograficzne jest jedno czy jest ich wiele, czy obejmują one region względnie regiony kraju, kontynentu czy globu, to nie ma większego znaczenia. Trzeba bowiem wyjść od pewnej lokalności, od ludzi i zdarzeń konkretnie umiejscowionych, by powstała synteza na temat wydarzenia, fenomenu węższego czy szerszego, mniej czy bardziej doniosłego. O wadze powstałego opracowania decydować będzie przede wszystkim jego jakość. I taki też jest wniosek cytowanego metodologa historii, wskazującego na umowność pojęcia badań regionalnych i twierdzącego zarazem, że zgłębienie materii historycznej występującej na ściśle delimitowanym wycinku geograficznym nie determinuje mniejszej wartości przeprowadzonego studium.

Biorąc do ręki recenzowaną monografię Katarzyny Krzysztofek spotykamy się ze studium, które można nazwać regionalnym. Podejmuje ono bowiem sprawę działalności innych niż Kościół Katolicki związków wyznaniowych w Krakowie w pierwszym po II wojnie światowej ćwierćwieczu, koncentrując się na problematyce prawnej. Na przykładzie Krakowa, miasta dla Polaków wyjątkowego, dawnej Stolicy, przedstawiony jest mikroświat polskich mniejszości wyznaniowych, od prawosławia po judaizm. Naukowo opracowana i skomentowana w książce rekonstrukcja zdarzeń dotyczy realiów Polski Ludowej, czyli państwa rządzonego przez komunistów, programowo przeciwnych religii, dążących do jej osłabienia, a być może nawet usunięcia, i to przy użyciu różnych instrumentów, często zasługujących na najniższą kwalifikację moralną. Omawiana praca musi być uznana za dokonanie z wielu względów istotne i pożądane w polskim piśmiennictwie historycznoprawnym, kulturoznawczym i religioznawczym, gdyż przynosi obfitą porcję danych, których nie mogą – z oczywistych względów – dostarczyć opracowania dotyczące szeroko zakrojonej makroskali. Kraków jako obszar badań, wybitna metropolia, wiodące centrum katolickiego życia religijnego, a jednocześnie miejsce od wieków mocno zróżnicowane pod względem wyznaniowym, jest pod tym względem bardzo dobrym wyborem.

Struktura książki jest następująca. Poza Wstępem (ss. 17–38), Zakończeniem (ss. 387–403), angielskojęzycznym streszczeniem (ss. 405–412), Indeksom osobowym (ss. 413–418), Wykazem źródeł (ss. 419–433), Wykazem literatury (ss. 435–450), Spisem ilustracji (ss. 451–453) i Wykazem skrótów (s. 15–16) całość tekstu podzielona jest na dwie zasadnicze części: pierwsza nosi tytuł „Zarys prawodawstwa wyznaniowego i administracji wyznaniowej w Polsce Ludowej w latach 1944–1970” (ss. 39–90), druga zaś „Położenie prawne i działalność

nierzymskokatolickich Kościołów i związków wyznaniowych w Krakowie w latach 1945–1970” (ss. 91–386). W pierwszej, która słusznie oferuje charakterystykę tła ośrodkowej problematyki, przydatna byłaby, choćby krótka, prezentację Krakowa jako miejsca działalności wspólnot religijnych, z zaznaczeniem procesu kształtowania się struktur wyznaniowych na czele z Kościołem Katolickim oraz pogłębiania się na przestrzeni wieków pluralizmu konfesyjnego, który przesądził silną, do czasu II wojny światowej, obecność mniejszości religijnych w tej kosmopolitycznej metropolii. Brak materiału z tego zakresu jest jednak łagodzony przez rozważania wstępne czynione przez Autorkę przy prezentacji każdego z gruntownie omawianych w pracy niekatolickich kościołów i innych związków wyznaniowych. Druga część trzonu pracy jest zatytułowana tak jak cała książka, co nie jest właściwe, gdyż tytuł publikacji ma obejmować całość materiału w niej zawartego, zaś tytuły wewnętrznych jednostek redakcyjnych tylko fragment tekstu nimi objętego. W ramach części drugiej dyskusyjny jest porządek prezentacji poszczególnych denominacji. Ma on kształt następujących rozdziałów: 1. Kościół Polskokatolicki w PRL (ss. 93–162), 2. Kościół greckokatolicki (ss. 162–177), 3. Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny (ss. 179–197), 4. Świadkowie Jehowy, Zrzeszenie Wolnych Badaczy Pisma Świętego w Polsce, Stowarzyszenie Badaczy Pisma Świętego w Polsce oraz Świecki Ruch Misyjny „Epifania” (s. 199–248), 5. Jednota Braci Polskich (ss. 249–252), 6. Kościół Ewangelicko-Augsburski w PRL, Kościół Ewangelicko-Reformowany w PRL oraz Kościół Metodystyczny w PRL (s. 253–280), 7. Kościół Adwentystów Dnia Siódmego w PRL (s. 281–298), 8. Polski Kościół Chrześcijan Baptystów (ss. 299–307), 9. Kościół Chrześcijan Wiary Ewangelicznej oraz Zjednoczony Kościół Ewangeliczny w PRL (ss. 309–322), 10. Związek Religijny Wyznania Mojżeszowego w PRL (ss. 323–386). Zaskakujące jest to, że na pierwszym miejscu przedstawiony został Kościół Polskokatolicki, który nie był na terenie Krakowa, ani województwa krakowskiego, ani kraju, największym nierzymskokatolickim związkiem wyznaniowym, ani nie legitymuje się najdłuższą wśród tych wspólnot historią. Być może o takim usytuowaniu opisu tegoż Kościoła decydowała obfitość materiału archiwalnego oraz objętość napisanego przez Autorkę tekstu na jego temat (blisko 70 stron)? Drugą wspólnotą, która otrzymała w pracy tak szeroki opis jest Związek Religijny Wyznania Mojżeszowego (ponad 60 stron), ale znalazł się na końcu trzonu pracy, najprawdopodobniej dlatego, że jednak próbowano zastosować kryterium merytoryczne (religioznawcze) przy szeregowaniu denominacji religijnych w ramach wywodu, na pierwszym miejscu stawiając podmioty

chrześcijańskie, a na końcu prezentując jedyną uwzględnioną wspólnotę spoza pnia chrześcijańskiego. W rozdziałach 6–9 przedstawiono Kościoły protestanckie, co sprawia wrażenie efektu świadomego wyboru, zaś Kościół Prawosławny został umieszczony po Kościele Greckokatolickim (poświęćmy mu dodatkowo uwagę w dalszych rozważaniach). Wspólnoty należące do tzw. ruchów badackich ze Świadcami Jehowy na czele znalazły się między prawosławiem a protestantyzmem, choć wywodzą się z XIX-wiecznego protestantyzmu. Kryteria takiego uszeregowania materiału nie są dla recenzenta czytelne. Kwestii lokalizacji omawianego materiału nie należy jednak przeceniać. W stanie przyjętym nie utrudnia ona odbioru tworzącej książkę wywodu naukowego.

Przechodząc do oceny meritum monografii należy zaznaczyć, że przynosi ona dużą porcję nieznanego dotąd bliżej materiału historycznego ukazującego sytuację nierzymskokatolickich wspólnot religijnych w Krakowie w realiach polityki wyznaniowej i prawa państwa komunistycznego. Znajomość położenia mniejszości konfesyjnych, w tym ich stosunków z państwem, ma kluczowe znaczenie dla poznania stopnia respektowania wolności sumienia w danym kraju. Wynika to stąd, iż większość religijna dysponuje zwykle szerokim arsenalem instrumentów umożliwiających zapewnienie sobie poszanowania jej interesów, zaś mniejszości zdane są na wolę organów państwa w tym zakresie. Jeśli państwo wykazuje troskę o dobrostan wszystkich grup obywateli (mieszkańców), w tym mniejszości wyznaniowych, to gwarantuje im wolność ekspresji religijnej na przyzwoitym poziomie, nawet w sytuacji sprzeciwu ze strony grupy lub grup dominujących. Śledzenie, dokumentowanie i ocenianie na gruncie nauki dynamiki w tym zakresie ma kluczowe znaczenie dla rzetelnej wiedzy o respektowaniu podstawowych standardów prawa wolności sumienia i wyznania w danym państwie. Stąd bierze się doniosłość przedmiotowego studium Katarzyny Krzysztofek, która podjęła się podwójnie skomplikowanego zadania, gdyż badała to zjawisko w uwarunkowaniach państwa realnego socjalizmu, programowo antagonistycznego wobec religii, skłonного zwalczać religię większościową przy użyciu religii mniejszościowych. Wybór tematyki badawczej należy zatem uznać za w pełni trafny, tak też należy ocenić jej zakres przedmiotowy, tudzież przyjętą cezurę czasową (rok 1945 to oczywisty punkt odniesienia, zaś rok 1970 otworzył nowy etap polityki wyznaniowej państwa – uznaje to wielu badaczy, np. wybitny znawca problematyki polskich mniejszości religijnych Kazimierz Urban, czemu dał wyraz w niektórych swoich pracach, np. *Kościół prawosławny w*

Polsce 1945-1970. Rys historyczny [Kraków 1996], *Zbory niemieckie Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Polsce 1948-1970. Wybór materiałów* [Kraków 2003]).

W efekcie szeroko zakrojonej, dogłębnej, dociekliwej i skrupulatnej kwerendy archiwalnej, rozległej i intensywnej lekturze istniejących publikacji oraz analizie – *last but not east* – aktów prawnych Autorka dokonała budzących uznanie ustaleń badawczych. W przypadku wszystkich opisanych kościołów i innych związków wyznaniowych poznajemy realia życia duchownych i wiernych, ich zmagania o możliwość prowadzenia działalności w zakresie kultu i innych praktyk religijnych, utrzymywania i pozyskiwania nieruchomości na cele sakralne, uzyskiwania ulg podatkowych od państwa prowadzącego dolegliwą dla podmiotów prywatnych politykę fiskalną. Przybliżane są konflikty wewnątrzwyznaniowe, niekiedy inspirowane lub wykorzystywane przez państwową administrację wyznaniową (np. s. 148–149). Wszystko to na tle stosowania przez władze państwowe przepisów prawa. Katarzyna Krzysztofek ukazała złożoność sytuacji badanych zrzeżeń konfesyjnych, kierując się naukowym obiektywizmem zweryfikowała na gruncie badanych zjawisk obiegową opinię o lojalizmie i oportunizmie przedstawicieli mniejszości religijnych w Polsce Ludowej, w tym o włączaniu się przez nie w działania skierowane przeciwko Kościołowi Katolickiemu. Z poczynionych w monografii wywodów wynika, że w badanych kręgach występowała różnorodność postaw wobec władzy państwowej, od skrajnie serwilistycznych, aż po charakteryzujące się godną niezłomnością. Autorka stwierdza: „Na podstawie przeanalizowanego materiału archiwalnego nie można powiedzieć, aby z wyjątkiem parafii polskokatolickiej w Bolesławiu krakowskie parafie czy zbory nierzyskokatolickich Kościołów i związków wyznaniowych podejmowały na większą skalę działalność skierowaną przeciw Kościołowi rzymskokatolickiemu” (s. 400). Podaje przykłady osób konsekwentnie odmawiających współpracy z Urzędem Bezpieczeństwa (wspólnota Świadców Jehowy, s. 220; parafia ewangelicko-augsburska, s. 262) jak i działających jako tajni współpracownicy (np. Świadcowie Jehowy, s. 219; zbor baptyistyczny, s. 307). W ramach całości wywodów konsekwentnie jest uwzględniany i akcentowany aspekt prawny położenia badanych związków religijnych na terenie Krakowa.

Mimo, że Autorka w sposób bardzo zdawkowy przedstawiła zastosowaną przez siebie metodologię (zob. akapit na ss. 37–38), to jednak przedstawiona przez nią monografia dowodzi wysokiej kompetencji w zakresie prowadzenia badań historyczno-prawnych oraz tworzenia tekstu naukowego. Dostrzegalna jest ona w umiejętności zidentyfikowania i

wyzyskania adekwatnego materiału archiwalnego, erudycyjnego opanowania rozległej literatury przedmiotu (skomplikowana materia dużej grupy wyznań należących do rozmaitych tradycji religijnych), zdobycia szczegółowej wiedzy o każdym z kilkunastu prezentowanych związków wyznaniowych i o regulacjach prawnych z zakresu indywidualnej i zbiorowej wolności religijnej w Polsce XX wieku. Autorka potrafiła rzeczowo, z dużym wyczuciem i w zniuansowany sposób przedstawić wyniki swych badań. W konsekwencji przedstawiony został rzetelny obraz tytułowej problematyki. Określone u podstaw procesu badawczego cele (zob. np. s. 21) zostały w pełni zrealizowane.

Za mankament dzieła można uznać pomieszczenie w nim rozdziału o Kościele Greckokatolickim. Użyte w tytule monografii pojęcie „nierzyskokatolickie Kościoły i związki wyznaniowe” tradycyjnie oznacza w polskiej nauce wszystkie wspólnoty religijne istniejące obok Kościoła Katolickiego. Kościół Katolicki to wspólnota chrześcijańska podlegająca papieżowi rzymskiemu, w całej jej złożoności w zakresie struktury i obrządków. Inne niż ten Kościół zrzeszenia wyznaniowe należałyby zatem nazywać „niekatolickimi związkami wyznaniowymi” lecz z uwagi na fakt, że istnieją wspólnoty uznające się za katolickie poza Kościołem podlegającym papieżowi (np. Kościół Polskokatolicki, Kościół Katolicki Mariawitów, Kościół Starokatolicki Mariawitów), dla uszanowania ich posługujemy się określeniem „wspólnoty nierzyskokatolickie”. Ponieważ Kościół Greckokatolicki jest częścią Kościoła Katolickiego nie może być zatem uznawany za „nierzyskokatolicki związek wyznaniowy” i dlatego nie powinien występować na kartach recenzowanej monografii. Mamy tu jednak do czynienia z nadmiarem, a nie z deficytem, zachodzi tu swoista „klęska urodzaju”. Książka zawiera bowiem więcej materiału niż anonsowany w jej tytule. Podobny nadmiar występuje w rozdziale o wspólnocie judaistycznej, gdzie Autorka zaprezentowała organizacje żydowskie nie będące częścią ukazywanego związku wyznaniowego (ss. 366–384).

Przy całej biegłości w zakresie znajomości wspólnot nierzyskokatolickich Katarzyna Krzysztofek nie ustrzegła się pewnych błędów rzeczowych w tym zakresie. Ich przykładem jest stwierdzenie, iż Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny ma „swoje źródło w Kościele Rzymskokatolickim” (s. 36). Ani PAKP ani prawosławie jako całość nie ma źródła w Kościele kierowanym przez papieża. Historia chrześcijaństwa do czasu Schizmy Wschodniej jest bardziej skomplikowana: niepodzielony Kościół tworzył się wokół lokalnych stolic (ośrodków) kościelnych, rosnących obok siebie, czasem ze sobą konkurujących, które

w swym zrębie zachodnim i wschodnim w pewnym momencie zerwały ze sobą. Nie jest też adekwatne poczynione w przywołanym miejscu stwierdzenie, że Kościół Greckokatolicki wyrasta z Kościoła Rzymskokatolickiego, gdyż w swej genezie jest podporządkowaną papieżowi częścią prawosławia.

W II Rzeczpospolitej jako państwie wielonarodowym, wieloetnicznym i wielowyznaniowym (Kościół Katolicki skupiał ok. 65% populacji, a pozostała jej część w przytłaczającej większości należała do Kościoła Prawosławnego, gmin wyznaniowych żydowskich i Kościołów protestanckich) unormowania prawne uwzględniały ten stan rzeczy i gwarantowały szeroki zakres wolności religijnej głównych wyznań. Stąd niewłaściwe jest poczynione w książce stwierdzenie, że w okresie międzywojennym „właściwie monopol na prowadzenie katechezy szkolnej należał do Kościoła rzymskokatolickiego” (s. 388 przyp. 4).

Język opracowania jest komunikatywny, inne aspekty strony formalnej zostały odpowiednio dopracowane zgodnie z panującymi standardami. Występująca w tytule książki i na jej kartach fraza „kościół i związki wyznaniowe” uznana być musi za nielogiczną, omyłkową (wszystkie kościoły są związkami wyznaniowymi, lecz nie wszystkie związki wyznaniowe są kościołami), choć niestety pojawia się dość często zarówno w piśmiennictwie naukowym, jak i w niektórych aktach prawnych. Nieodpowiedni jest w stosowanym przez Autorkę kontekście termin „Rosja radziecka” (s. 366, 387). W dyskutowanym przedziale czasowym istniał Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich, komunistyczne państwo wielonarodowe, obejmujące również kraje inne niż Rosja, które zrezygnowało z nazwy przyjętej na początku lat 20.

Recenzowana monografia stanowi bez wątpienia istotny wkład w rozwój polskich badań historyczno-prawnych, nauki prawa wyznaniowego oraz historii wspólnot religijnych. Należy ją uznać za dzieło spełniające wszystkie wymagania stawiane osiągnięciom, o których mowa w art. 16 ust. 2 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki.

III. Ocena innych niż monografia habilitacyjna osiągnięć przedstawionych w postępowaniu

Obok recenzowanej monografii habilitacyjnej do oceny w ramach przedmiotowego postępowania Habilitantka przedłożyła 1 inną monografię (drukowana wersja rozprawy

doktorskiej), 16 opublikowanych artykułów naukowych, 3 niepublikowane artykuły znajdujące się w druku oraz 17 pomniejszych publikacji. Wykazała ponadto inne formy aktywności naukowo-dydaktycznej, które wespół z sygnalizowanymi 36 tekstami zaopiniowane zostaną w niniejszej części recenzji.

Z ogółu tekstów wskazanych w poprzednim akapicie należy wyodrębnić prace związane z rozprawą doktorską Katarzyny Krzysztofek. Są to: książka pt. *Stowarzyszenia katolickie w Krakowie w latach 1918–1939. Studium historyczno prawne* (Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2014, ss. 371) oraz 5 artykułów: *Sodalicja Mariańska Akademików w Krakowie w latach 1891–1953*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2013 z. 1, ss. 423–441; *Sodalicje mężczyzn w Krakowie na przełomie XIX i XX wieku*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” t. 16 (2013), ss. 137–160; *Kongregacja Pań Dzieci Marii pod wezwaniem Matki Boskiej Częstochowskiej w Krakowie jako przykład działalności prospołecznej w Krakowie w okresie międzywojennym*, [w:] *Kościoły i inne związki wyznaniowe w służbie dobru wspólnemu*, red. W. Uruszczak, K. Krzysztofek, M. Mięka, Kraków 2014, ss. 301–319; *Organizacja Sodalicji Mariańskiej Studentek Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie (1906–1939)*, „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa” t. 7 (2014) część A z. 2, ss. 273–286; *Sodalicje mariańskie kobiet w Krakowie w okresie dwudziestolecia międzywojennego* (21 ss. niepublikowanego maszynopisu). Wszystkie te artykuły zawierają w przypisach adnotacje, że stanowią fragment rozprawy doktorskiej, przy czym 1., 4. i 5. z nich zgodnie z tymi adnotacjami zostały poszerzone o dane dotyczące okresu powojennego. Z przywołanej książki podoktorskiej z 2014 r. dowiadujemy się zaś, że praca doktorska rozpatrywana w toku postępowania o nadanie stopnia naukowego była obszerniejsza niż publikowana wersja rozprawy (s. 22 *in fine*). Istnieją zatem podstawy, by przyjąć, że z książki podoktorskiej i pięciu wymienionych tekstów z nią związanych do dorobku habilitacyjnego zaliczyć możemy uzupełnienia poczynione w artykułach dotyczące okresu powojennego. Wysiłku publikacyjnego dotyczącego materiału tworzącego pracę doktorską nie należy wszakże lekceważyć, gdyż publikacja rozprawy, na dodatek w tak prestiżowej oficynie, jaką jest Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, wiąże się z dodatkowymi dokonaniem naukowymi, gdyż nowy doktor, świeży adept nauki – co do zasady – uwzględnia w niej uwagi poczynione przez recenzentów oraz własne przemyślenia narosłe w okresie po zamknięciu prac nad dysertacją, a przez to ją udoskonala.

Znajomość problematyki polskiego prawa o stowarzyszeniach Habilitantka wykorzystwała dla opracowania wydanej w języku angielskim zwięzłej i pożytecznej syntezy na ten temat w postaci artykułu pt. *The legal foundation of religious associations in Poland in the interwar period and currently and examples of their activities*, „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa” t. 10 (2017) z. 1, ss. 117–133.

Istotnym, trudnym a zarazem obiecującym obszarem badawczym dr. Katarzyny Krzysztofek stały się zagadnienia wolności sumienia i wyznania dotyczące muzułmanów w ramach i poza tzw. państwami islamskimi. Wobec procesów globalizacji i migracji sprawy z tego zakresu stały się palącą kwestią nie tylko w skali światowej, ale – co dla nas istotniejsze – również w Europie. Problematyka ta powinna już na stałe pozostawać w polu widzenia polskich prawników, w tym specjalistów prawa wyznaniowego. Wyznawcy islamu w coraz większej liczbie zamieszkują Polskę i prędzej czy później nasz ustawodawca będzie musiał przystąpić do regulacji materii i z tego zakresu. W osobie Habilitantki rośnie wiodący znawca prawnej problematyki praktykowania religii muzułmańskiej w warunkach zachodniego państwa demokratycznego i w krajach, gdzie ma ona status większościowy. Plonem zainteresowań Habilitantki z tego zakresu są wartościowe, niełatwe w opracowaniu, wymagające szerokiej lektury i znajomości kategorii prawodawstw obcych publikacje: *Uprawnienia pracownicze kobiet i młodocianych w wybranych krajach Zatoki Perskiej w kontekście prawa szariatu*, „Przegląd Prawa Wyznaniowego” t. 8 (2016), ss. 69–94; *Dopuszczalność stosowania prawa szariatu w zakresie spraw rozwodowych i spadkowych w prawodawstwie Unii Europejskiej*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” t. 19 (2016), ss. 23–43; *Pozycja prawna kobiet w świecie islamu a prawa muzułmanek w Europie w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, [w:] *Religia i etyka jako interdyscyplinarny czynnik oddziaływania w relacjach międzynarodowych*, red. K. Warchałowski, M. Osuchowska, Warszawa 2016, ss. 111–133; *Związek pomiędzy wyznaniowym charakterem państwa a uprawnieniami pracownika w świetle kodeksów pracy wybranych krajów Zatoki Perskiej*, „Przegląd Prawa Wyznaniowego” t. 7 (2015), ss. 5–24.

Zarówno w przypadku tekstów o problematyce muzułmańskiej jak i dwóch kolejnych tekstów na docenienie zasługuje podjęcie przez Kandydatkę wątków prawa wyznaniowego dotyczących wspólnot religijnych, które z polskiej perspektywy są konfesjami mniejszościowymi. Znajomość tych kwestii w przypadku historyka prawa, a tym bardziej specjalisty prawa wolności sumienia i wyznania jest wysoce wskazana. Wcześniej

wspomnieliśmy oczywistą tezę, że miarą jakości swobód światopoglądowych w każdym państwie jest stosunek do grup mniejszościowych jako z zasady słabszych i niezdolnych do zapewnienia sobie tego, co większości uzyskują w naturalny sposób. Dlatego cennym uzupełnieniem dorobku Habilitantki jest przyczynek pt. *Położenie prawne Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej* ([w:] *Kościół Ewangelicko-Augsburski w relacjach z Państwem. Aspekty ustrojowe i prawne*, red. M. Hucal, A. Filak, Warszawa 2018, ss. 129–143) oraz kompetentne opracowanie dotyczące Świadków Jehowy (russelitów). W tym ostatnim przypadku do oceny przedłożono dwa niewiele różniące się teksty – nie powinny być one przedstawiane jako dwa osiągnięcia lecz jedno w dwóch wersjach (*Stanowisko Świadków Jehowy wobec wybranych współczesnych procedur medycznych*, [w:] *Sprzeciw sumienia w praktyce medycznej – aspekty etyczne i prawne*, red. P. Stanisławski, J. Pawlikowski, M. Ordon, Lublin 2014, ss. 41–58; *Stanowisko Świadków Jehowy wobec wybranych współczesnych procedur medycznych w świetle prawa polskiego*, „*Studia z Prawa Wyznaniowego*” t. 18 (2015), ss. 287–310). Problematyka russelitów została dotąd w Polsce słabo opracowana, choć ta hermetyczna i trudna do naukowego zgłębienia wspólnota jest w naszym kraju trzecim co do wielkości związkiem wyznaniowym (po Kościołach: Katolickim i Prawosławnym). Należy mieć nadzieję, że Habilitantka będzie kontynuowała swoje zainteresowania tą tematyką. Jest ona bowiem drugą, obok dr. hab. Marka Bieleckiego, osobą, która fachowo i rzeczowo przybliży aspekty prawne działalności Świadków Jehowy.

Prawo pracy od dłuższego czasu stanowi przedmiot badań Katarzyny Krzysztofek. Wzmiankowaliśmy już odbyte przez nią na macierzystym Wydziale studiów podyplomowych w tym zakresie. Wskazaliśmy też dwa artykuły podejmujące tę problematykę w kontekście praktykowania religii islamskiej. Szerzej zakrojone rozważania w aspektach prawa pracy przynosi publikacja pt. *Wolność sumienia i religii pracownika w świetle przepisów prawa polskiego i europejskiego*, [w:] *Aktualne problemy wolności myśli, sumienia i religii*, red. P. Stanisławski, A.M. Abramowicz, M. Czelný, M. Ordon, M. Zawiślak, Lublin 2015, ss. 169–189.

Rozprawa habilitacyjna Kandydatki poświęcona nierzymskokatolickim związkom religijnym w Krakowie w powojennym ćwierćwieczu stanowi tylko jeden z dowodów jej biegłości w zakresie problematyki prawa wyznaniowego Polski Ludowej. Kolejne przynoszą następujące teksty: *Ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego jako uzasadnienie ograniczania swobody organizowania praktyk religijnych przez Kościół rzymskokatolicki w*

województwie krakowskim na przełomie lat 60. i 70. XX w., [w:] *Wolność sumienia i religii a bezpieczeństwo i porządek publiczny*, red. J. Nikołajew, P. Sobczyk, K. Walczuk, Warszawa 2017, ss. 63–77; *Wpływ prawodawstwa okresu Polski Ludowej na przepisy prawa wyznaniowego III Rzeczypospolitej Polskiej – wybrane zagadnienia*, „*Studia z Prawa Wyznaniowego*” t. 21 (2018), ss. 301–322; *Konstytucyjne zasady wolności sumienia i wyznania oraz rozdziału kościoła od państwa w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z punktu widzenia religioznawstwa marksistowskiego* (16 ss. niepublikowanego maszynopisu); *Stosowania prawa przez Urząd do spraw Wyznań wobec kościołów i związków wyznaniowych. Wybrane zagadnienia* (15 ss. niepublikowanego maszynopisu). O ile tekst o ograniczeniach swobody praktyk religijnych katolików przez władze komunistyczne w województwie krakowskim najwidoczniej wykorzystuje kwerendę dokonaną przez Autorkę na potrzeby monografii habilitacyjnej, to z nowym zakresem badań mamy do czynienia w przypadku analiz Kandydatki dotyczących podstawowych znamion prawa wyznaniowego i polityki wyznaniowej państwa realnego socjalizmu. Wymagało to badań nie tylko regulacji prawnych przyjętych lub stosowanych w tym okresie, ale także wniknięcia m.in. w działalność niechlubnej pamięci Urzędu do Spraw Wyznań względnie zapatrywań religioznawców marksistowskich. Nie wszystkie zawarte w tej grupie tekstów konstatacje mogą zyskać akceptację (np. pogląd o uznaniu publicznoprawnego statusu związków wyznaniowych w Polsce po 1989 r. [*Wpływ prawodawstwa...*, s. 316]), ale przyczynki te niewątpliwie wzbogacają piśmiennictwo prawnowyznaniowe i inspirują dalszą dyskusję naukową.

Należy jeszcze odnotować wydany krótko po promocji doktorskiej Habilitantki artykuł o statusie prawnym Kościoła Katolickiego: *Pozycja prawna Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] *Stosunki państwo-Kościół w Polsce 1944–2010. Studia i materiały*, red. R. Łatka, Kraków 2013, ss. 115–133. Trudno go uznać za nowatorski. Stanowi rekapitulację danych, które zawarte są w opracowaniach typu podręcznikowego.

Uzupełnieniem zestawu podoktorskich publikacji Kandydatki innych niż monografia habilitacyjna jest grupa pomniejszych tekstów drukowanych. Wyliczyć tu trzeba dwa hasła w *Leksykonie prawa wyznaniowego* (red. A. Mezglewski, Warszawa 2014), jedną recenzję monografii wieloautorskiej oraz 7 sprawozdań z konferencji naukowych i naukowych spotkań okolicznościowych (niektóre we współautorstwie, niektóre publikowane więcej niż 1 raz).

Godzi się odnotować realizowanie przez Kandydatkę formalnych projektów badawczych. Dwa wiązały się z aktywnością naukową prowadzoną na potrzeby uzyskania obu stopni naukowych, trzeci wiąże się przedsięwzięciem dotyczącym Urzędu do Spraw Wyznań w ramach Centralnego Projektu Badawczego Instytutu Pamięci Narodowej.

Podsumowując część niniejszej opinii poświęconą opracowaniom autorstwa Habilitantki poza monografią o mniejszościach wyznaniowych powojennego Krakowa należy zauważyć, co następuje. Dr Katarzyna Krzysztofek tworzy przyczynki różnorodne pod względem tematycznym, kompetentne, rzeczowe, przynoszące zwykle cenne ustalenia merytoryczne, skupione na rzetelnej analizie materiału normatywnego, zawierające zazwyczaj konstatacje posiadające pełne prawo obywatelstwa w dyskursie naukowym. Wnoszą one istotny wkład przede wszystkim w rozwój badań historycznoprawnych w zakresie prawa polskiego oraz w rozwój nauki prawa wyznaniowego.

Habilitantka posiada bardzo poważne osiągnięcia natury dydaktycznej i organizacyjnej w szkolnictwie wyższym oraz w ramach ruchu naukowego. Jako nauczyciel akademicki na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego prowadzi od 2008 r. do chwili obecnej intensywną i pełną zaangażowania pracę dydaktyczną na studiach I i II stopnia realizując z naddatkiem obowiązki pracownika naukowo-dydaktycznego. Jest promotorem pomocniczym w dwóch przewodach doktorskich (mgr Paulina Jabłońska, mgr Monika Koszyła). Wśród licznych zajęć związanych z pracą na macierzystym Wydziale pełniła m.in. funkcję recenzenta 43 prac magisterskich oraz 31 razy była przewodniczącą komisji egzaminu magisterskiego. Weszła w skład gremium redakcyjnego prestiżowego periodyku naukowego „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa” i pełniła rolę współredaktora trzech zeszytów tego czasopisma. Do osiągnięć w zakresie edytorstwa naukowego zalicza się także wkład w publikację dwóch dzieł: 1) *Kościół i inne związki wyznaniowe w służbie dobru wspólnemu* (Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2014, wspólnie z W. Uruszczakiem i M. Mikułą); 2) *Wacław Uruszczak, Opera historio-iuridica selecta: prawo kanoniczne – nauka prawa – prawo wyznaniowe* (Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2014, wielu współredaktorów).

Godna docenienia jest skala udziału Habilitantki w ogólnopolskim ruchu naukowym. Dotyczy on przede wszystkim przedsięwzięć związanych z nauką historii państwa i prawa oraz prawa wyznaniowego. Była ona współorganizatorem trzech ogólnopolskich konferencji naukowych: IX Ogólnopolskiego Sympozjum Prawa Wyznaniowego (2012), XXV

Ogólnopolskiego Zjazdu Historyków Prawa (2013) oraz sympozjum naukowego pt. *Kościół Ewangelicko-Augsburski w relacjach z Państwem – aspekty ustrojowe i prawne* (2017). Czynnie uczestniczyła w 10 konferencjach naukowych, wygłaszając tam referaty, które następnie zostały opublikowane (7), względnie czekają na druk (3). Każdy z nich został odnotowany we wcześniejszej części recenzji w ramach charakterystyki prac naukowych K. Krzysztofek. Omawiane dane dowodzą, że Kandydatka należy do grona najbardziej poszukiwanego typu prelegentów czyli osób, które prezentują własne ustalenia badawcze nie tylko w toku spotkań naukowych, ale także dostarczają ich organizatorom poprawnie zredagowane pisemne postaci tych wystąpień. Referaty sympozjalne Kandydatki przedstawiane były w wielu ośrodkach naukowych. Podobną uwagę należy sformułować odnośnie do miejsc publikacji drukowanych tekstów Habilitantki. Istotną formą jej zaangażowania w środowisko naukowe jest datujące się od 2009 r. członkostwo w Polskim Towarzystwie Prawa Wyznaniowego (członek zwyczajny od 2012 r.).

W podsumowaniu stwierdzeń zawartych w poprzednich dwóch akapitach trzeba stwierdzić, że aktywność Habilitantki w zakresie dydaktyki uczelnianej i pozauczelnianej oraz działalności organizacyjnej (w uczelni i w ogólnopolskim ruchu naukowym) przedstawia się więcej niż zadowalająco.

IV. Finalna konkluzja

Szczegółowa analiza wielowątkowego dorobku naukowego Pani Katarzyny Krzysztofek, adiunkt Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, wytworzonego po uzyskaniu stopnia doktora, nakazuje sformułować następującą finalną konkluzję.

Kandydatka poprzez autorstwo publikacji naukowych na czele z monografią habilitacyjną, działalność dydaktyczną i organizacyjną w Uniwersytecie oraz w ramach ogólnopolskiego ruchu naukowego, dowiodła swoich kompetencji jako uczona charakteryzująca się niezbędną dojrzałością naukowo-badawczą. Jest osobą, która świadomie, z właściwym rozeznaniem i wycuciem kształtuje swoją biografię akademicką, rozwija i dokumentuje oryginalne badania, przyczynia się do rozwoju bliższego i szerszego środowiska naukowego oraz ma poważny udział w procesie kształcenia studentów i doktorantów. Dokonując oceny podoktorskich dokonań Katarzyny Krzysztofek przedstawionych w ramach

postępowania habilitacyjnego należy zatem jednoznacznie stwierdzić, że jej osiągnięcia naukowe spełniają wymagania określone w art. 16 ust. 1 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, stanowią znaczny wkład w rozwój dyscypliny „prawo” oraz że Habilitantka wykazuje się istotną aktywnością naukową. W związku z tym wnoszę do Komisji Habilitacyjnej o podjęcie uchwały zawierającej opinię na rzecz nadania Kandydatce stopnia doktora habilitowanego nauk prawnych w zakresie prawa, a w konsekwencji do Wysokiej Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego o nadanie tegoż stopnia.

prof. dr hab. Tadeusz J. Zieliński